

■■■ DÍJLEVELEK ■

A pacséri reformata szent eklézsia prédikátorának, tanítóinak és harangozójának esztendőnként való fizetésére vonatkozó feljegyzések a pacséri reformata szent eklézsia 1796 óta vezetett Protocollumának lapjain

A szóban forgó protocollumba (iktatókönyvbe) az egyházközség lelkészei beírták a fölöttes hatóságok intézkedései mellett a saját presbitériumuk által hozott határozatokat és az egyházközséget, illetve annak alkalmazottait érintő egyéb végzéseket. A protocollum tartalma:

- I. A superintendentia és traktus végzései;
- II. Iskolavizsgákról szóló jegyzőkönyv;
- III. Belső hivatalnokok fizetése.

A belső hivatalnokok fizetését, pontosabban a lelkész, a kántor, a tanító, a harangozó járandóságait tartalmazó, 1796-ból való díjleveleket szeretném nyilvánosságra hozni, közzé tenni a múltunk iránt érdeklődők számára.

A díjlevél hajdan a rendszeres javadalmazásban részesülő egyházi alkalmazottak (lelkész, tanító, kántor, harangozó) illetményét megállapító és biztosító okirat volt, amolyan szerződésféle, amelyben a helység egyházi elöljárósága (presbitériuma) írásos formában rögzítette és szavatolta az illető alkalmazott évi járandóságát, valamint a juttatásért elvárt szolgáltatást.

A tanítói díjlevelek az egyházi iskolák községivé, majd később államivá válása után (ez Pacséron 1870-ben következett be) idejét múlttá váltak, és alkalmazásuk megszűnt. A többi egyházi alkalmazott járandóságát azonban valamilyen formában még ma is hasonlóképpen határozzák meg.

A bemutatásra kerülő pacséri díjlevelek az elvárt szolgáltatásokra nem térnek ki, azok – bizonyára – már korábbról, mint egyházkerületi intézkedések, minden érintett által ismertek voltak.

A pacséri díjlevelek tételeit szemlélve az a meggyőződés, hogy anyagiak miatt a régebbi időkben az alkalmazottaknak, vagyis az egyházi tisztséget viselőknél nemigen volt okuk panaszkodásra. Egykori elöljáróink igencsak vigyáztak arra, hogy alkalmazottjaink

tisztességes javadalmasításban részesüljenek, hogy ne kelljen szűkölködniük, de szégyenkezniük sem javadalmaik miatt.

² Régiűrméték. Nagysága 25–35 liter között mozgott, ez vidékenként változott. Általában 40 iccének, azaz 34 liternek vették.

³ Árpa, zab, kukoricastb., azaz olyan növény, amelyet tavasszal vetnek.

⁴ Megközelítőleg fél kiló.

⁵ Itt köbölről van szó, azaz 1,89 m a köbön, vagyis valamivel több, mint 6,75 m³. A három öl tehát 20 köbméternél is valamivel több.

⁶ Az egyházi törvények, illetve az egyházi zsinatokon hozott törvényerejű határozatok szerint.

⁷ Egy egész szesszió 38 hold szántóból és 22 hold kaszálóból álló földbirtok.

⁸ Használatban.

⁹ Hajdanán a lelkészképző kollégiumok által tanítás és tapasztalatszerzés céljából vidéki iskolákba küldött öregdiákokat

A PACSÉRI REFORMATÁ SZ(ENT) EKLÉZSIA T(ISZTELETES) PRÉDIKÁTORÁNAK ESZTENDŐNKÉNT V(AL)Ó FIZETÉSE

1. Kézpénz	100 f(orient)
2. Búza	100 véka ²
3. Tavaszi	ugyanannyi ³
4. Marhahús	100 f(on)t ⁴
5. Só	100 ft
6. Faggyú	50 ft
7. Egy sovány sertés, avagy a' helyett	18 f
8. Egy véka kása és egy véka lencse, avagy a két rendbéli helyett	2 f
9. Tűzrevaló keményfa	három öl ⁵
10. Mind a juhoknak, mind a teheneknek egyszeri fejés teje.	
11. Esküdtetés, keresztelés, temetés a Canon sz(eri)nt. ⁶	
12. Örletés, a' mennyi szükséges.	
13. Egy egész sessio ⁷ szabad ususban ⁸ . Ezen sessio földnek ősz és tavaszi mag alá való megszántása az Ekk(é)zsi)át illeti; ugyanezen sessio földben termelt m(inde)nnemű gabonának behordása az Ekk(é)zsi)ára marad, de a' megírt földben a' T(iszteletes) úrnak elegendő mag adására, annak letakarítására és nyomtatására gondja lészen.	
14. A' kaszálóban 12 kaszásokat egy napra – ugyanazon 12 ember elvégzett dolgát f(öl)gyűjteni és behordani az Ekk(é)zsi)a fogja végbevinni.	

A PACSÉRI REFORMATÁSOK OSKOLÁJA REKTORÁNAK ESZTENDŐNKÉNT VALÓ FIZETÉSE⁹

1. Kézpénz	40 f(orient)
2. Rozs	48 véka
3. Tavaszi	ugyanannyi

- 4. Marhahús 40 f(on)t
- 5. Só 40 f(on)t
- 6. Faggyú 20 f(on)t
- 7. Szalonnára 3 f(orint)
- 8. Tűzifára 6 f(orint)
- 9. Fél véka kása és fél véka lencse
vagy a két rendbéli helyett 1 f(orint)
- 10. Fél sessio föld szabad ususban. Ennek mag alá való szántása és a'
termett életnek behordása az Ekkl(ézi)át fogja illetni. Hason-
lóképpen ad az Ekkl(ézi)a 6 kaszást 's ugyanannyi gyűjtöket.
– A szénát is az Ekkl(ézi)a behordatja.
- 11. Minden oskolába járó gyermektől egy véka búza 's egy véka
tavaszi.
- 12. Canicularis¹⁰ csirke vagy a helyett 1 garas.
- 13. Énekszós halottól 4 garas, prédikációstól 8 garas, búcsúztatótól
30 garas.
- 14. Örletés, a' mennyi szükséges.

A PACSÉRI LEÁNYOSKOLA TANÍTÓJÁNAK
ESZTENDŐNKÉNT V(AL)Ó FIZETÉSE

- 1. Kézpénz 25 f(orint)
- 2. Rozs 8 köböl¹¹
- 3. Tavaszi 8 köböl
- 4. Marhahús 30 f(on)t
- 5. Só 30 f(on)t
- 6. Faggyú 15 f(on)t
- 7. Minden oskolába járó leánytól egy véka búza, egy véka tavaszi,
e' mellett canicularis csirke.
- 8. Minden két esztendőben 2 köböl alá való föld és minden har-
madik esztendőben, a' mikor földet adni nem lehet, egy-egy
porció¹² szalma m(inde)n gazdától.
- 9. Örletés 10 köbölig.

ludi megisternek,
rectornak vagy
preceptornak
nevezték. A rektorok
a többtanerős
iskolákban irányítók,
vezetők, mai érte-
lemben igazgatók
voltak, és elsősorban
a fiúkat oktatták, de
rektorok neveztek
őket akkor is, ha
történetesen olyan
helyre kerültek, ahol
csak egyedül voltak.

¹⁰ Kánikulai, azaz nyári.

¹¹ Régi űrmérték, általa-
ban 64 liter, azaz 2
véka.

¹² Egy számosállat napi
szükségletére
elegendő széna vagy
szalma, amelyet
porciókötélbe, egy
másfél méter hosszú,
egyik végén pöccokkal
ellátott kötélbe kötve
szállítanak.

NB. A porció szalmának beszédésével az előjáróság nem boldogulhatván, az 1813-dik esztendei novembernek 14-dik napján tartott eklézsiái gyűlésben az előjáróság a m(inde)n gazdaktól adandó porció szalma helyett egy jó öl szalmát rendelt és határozott, melyet az akkori tanító, Gergely Sámuel készen és örömet elfogadott.

A HARANGOZÓNAK ESZTENDEI BÉRE

1. Búza	80 véka
2. Egy pár új csizma	
3. Publicatio communiók ¹³ alkalmatosságával	
4. Énekszós halottól 1 garas, prédikációstól 2 garas.	

NB. Az harangozónak ezen felyül¹⁴ írt konvenciója fontos okokra nézve változást szenvedni kéntelenítettvén: ezen folyó, 1815-dik esztendő október hónapnak 30-dik napján tartatott Locale C(on) sistoriumban¹⁵ több közrendű gazdák(na)k is jelenlétében és közmegegyezésekkel az harangozó(na)k a következő esztendőkre nézve sallárium¹⁶ ebben határoztatott és állapítatott meg:

1. Negyven véka búza
2. Negyven véka árpa
3. Egy pár új csizma
4. Az halottaktól a régi szokás sz(eri)nt
5. Publicatio communiók alkalmatosságával.

■
¹³ Kihirdetések (pl. a házasulandók kihirdetése).

¹⁴ Felül, eredeti alakban. A pacséri népnyelv még ma is használja, az ly-t természetesen j-nek ejtve.

¹⁵ Helyi egyháztanács.

¹⁶ Fizetése.

A díjlevelek tételei magukért beszélnek, ezért velük a továbbiakban nem is óhajtok foglalkozni. Szeretnék viszont az egykori református vagy más protestáns iskolák tanítóiról elmondani egy-két olyan dolgot, amelyek mára már a feledésbe merültek.

Az 1868. évi Eötvös-féle állami népiskolai törvény meghozatala előtt református vagy más protestáns iskoláinknak – így a pacsérinak is – sajátos intézménye volt a rektorkodás és a preceptorkodás. Ez abban nyilvánult meg, hogy a debreceni vagy a sárospataki, esetleg a pápai kollégiumból a teológiai főiskolát

végzett, szükség esetén a képzés vége felé járó nagyobb diákokat lelkészi szolgálatuk megkezdése előtt vidéki református vagy más protestáns egyházakba küldték azzal a feladattal, hogy ott szervezzék meg az oktatást, vagy – ha már működik iskola – lássák el a tanítást. Az ilyen iskolában egyedül dolgozó, vagy a tanítótársainak a munkáját is irányító fiatalember neve, megszólítása *rektor* volt. A rektor a fiúk iskolájának felsőbb osztályaiban tanított, az alacsonyabb osztályokban, illetve a lányok iskolájában segédtanítók, azaz *preceptorok* tanítottak. Tanítói megbízatásuk általában három évre szólt, és ez idő alatt is a kibocsátó anyaiskola növendékeinek számítottak, munkájukat figyelemmel kísérték, és működésükről az egyházközség elöljárói bizonyítványt állítottak ki (lásd Éri Ferenc bizonyítványait). Visszatértük után vizsgát kellett tenniük, hogy tanulmányaikat folytathassák, vagy letehessék a lelkészi záróvizsgát.

Pacséron az utolsó akadémiát végzett rektortanító a falu szülötte, Éri Ferenc volt, aki 1867 és 1870 között dolgozott mint rektor a fiúk iskolájában. Ténykedéséről az iskolavizsgákról szóló jegyzőkönyvben a következők olvashatók:

Éri Ferenc fi-tanító 1867. évi december hó 1-ső napján tartott vizsgáján tanítói ügyességének és szorgalmának szembetűnő jeleit mutatta, amennyiben tanítványai a feladott tantárgyakból folytonosan feleltek. Az egyetlen hiány, mely a növendékek feleletén tapasztaltatott az volt, hogy gyenge és a jelenlévők által nem eléggé tisztán érthetett hangon beszéltek.

Éri Ferenc fi-tanító vizsgája 1868. márc. hó 15-én. Mind az iskola-felügyelő, mind a szülék és elöljárók meglegedését, sőt dicséretét kiérdemlette.

1870-ben, miután a pacséri református egyházközség lemondott önálló egyházi iskolájáról, és átadta azt a községnek, a már lelkészi diplomával is rendelkező rektortanító, Éri Ferenc Halasra ment segédlelkésznek. 1876-ban, miután a pacsériak lelkészüké választották, visszatért, de csak kurta két évig vezethette önál-

lóan egyházát, mert 1878-tól a rajta erőt vett betegség lelkészi szolgálatra alkalmatlanná tette. Helyette haláláig, azaz 1888-ig segédlelkészek és helyettes lelkészek, vagyis adminisztrátorok látták el a teendőket.

